

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เกษตรกรรมเป็นอาชีพที่อยู่คู่กับประชาชนในประเทศไทยมายาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน การเกษตรในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีต เพราะในอดีตการเกษตรเป็นแบบเลี้ยงตัวเอง แต่ครอบครัวทำการผลิตเพื่อใช้ในครอบครัวเท่านั้น ถ้ามีเหลือจึงนำไปขายหรือนำไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบการค้า ผลิตสินค้าขึ้นมาเพื่อจำหน่าย (อรุณีย์ ลิ้มประเสริฐ, 2548, หน้า 138) การส่งออกสินค้าทางการเกษตรยังคงทำรายได้มหาศาลให้กับประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากข้อมูลการส่งออกของไทย พ.ศ.2553 พบว่าสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น ข้าว น้ำตาล มันสำปะหลัง อาหาร มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 32,024 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 16.4 ของสินค้าส่งออก (ราเชนทร์ พจนสุนทร, 2554, หน้า 8)

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติเรื่องผลการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรพบว่า ใน พ.ศ.2551 ประเทศไทยมีผู้ถือครองที่ดินทำการเกษตรทั้งสิ้น 5.8 ล้านราย มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร 112.6 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.1 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ และพบว่าทั้งประเทศมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น 21.4 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 33.7 ของประชากรทั้งประเทศ) ในจำนวนนี้มีสมาชิกที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไปทำงานเกษตรในที่ถือครองมากถึง 13.5 ล้านคน ทั้งนี้ผู้ถือครองมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรอยู่ในช่วง 20,001-50,000 บาท มากที่สุด ในส่วนของหนี้สินของครัวเรือน พบว่าเกินครึ่งหนึ่งมีหนี้สินเพื่อการเกษตร (ร้อยละ 59.9) มีจำนวนเงินที่เป็นหนี้ทั้งสิ้น 364,575 ล้านบาท เมื่อดูจากรายได้และหนี้สินของครัวเรือน พบว่าผู้ถือครองทำการเกษตรเพียงร้อยละ 23.6 มีรายได้ของครัวเรือนมาจากการทำการเกษตรอย่างเดียว ขณะที่ผู้ที่มีรายได้จากการทำการเกษตรและจากแหล่งอื่นด้วยมีถึงร้อยละ 76.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรต้องพึ่งพิงรายได้จากแหล่งอื่นนอกจากการเกษตร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์, 2551)

ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีปัญหามากมายประการรวมทั้งปัญหาผลผลิตผลผลิตทางการเกษตรไม่สามารถกำหนดได้แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล สภาพดินฟ้า อากาศ หากฝนตกน้อยสภาพอากาศไม่ดี ก็ทำให้ได้ผลผลิตน้อย ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยไม่คุ้มทุนบางครั้งยัง

ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตเสียหาย เกษตรกรอาจประสบภาวะขาดทุนเพราะต้องสูญเสียผลผลิตทั้งหมด หากฝนตกต้องตามฤดูกาลดี มีผลผลิตมาก ส่งผลให้มีผลผลิตชนิดเดียวกัน ออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ผลผลิตมีมากเกินไปเกินความต้องการของตลาด ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรก็ขายผลผลิตได้ราคาถูกลง รายได้น้อย ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย ปัญหาการตลาด ปัญหาผลผลิตไม่ตรงกับความต้องการของตลาด กรณีที่เกษตรกรผลิตสินค้าออกมาขายแต่ไม่ได้รับความนิยมนในการบริโภคของผู้ซื้อ ทำให้ไม่สามารถขายผลผลิตได้ ปัญหาผลผลิตไม่มีคุณภาพเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิต อีกทั้งปัญหาเรื่องการขาดเงินลงทุน ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าต้องใช้เงินลงทุน เมื่อไม่มีเงินลงทุนและปัจจัยในการผลิตก็ต้องใช้ปัจจัยการผลิตเท่าที่มี ส่งผลให้ไม่ได้ผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ ราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาการถูกกดราคาผลผลิตจากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถหาตลาดสำหรับขายผลผลิตของตน ไม่สามารถขายผลผลิตไปยังผู้ซื้อโดยตรงได้ จึงต้องจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางทำให้ถูกกดราคา หากไม่ขายก็อาจเกิดความเสียหาย เพราะผลผลิตทางการเกษตรไม่สามารถเก็บไว้นานได้ ด้วยปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อย ไม่คุ้มกับค่ากับการลงทุน และทำให้เป็นหนี้เนื่องจากไม่มีเงินชำระหนี้ที่กู้ยืมมาลงทุนทำการเกษตร

จากปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาทำให้มีการนำระบบเกษตรพันธะสัญญาเข้ามาทำสัญญากับเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งทฤษฎีของระบบเกษตรพันธะสัญญานั้น ถูกนำมาใช้เพื่อรักษาระดับการส่งออกและรักษาระดับราคาของสินค้า (Sriboonchitta & Wiboonpoongse, 2008, หน้า 1) เกษตรพันธะสัญญาเป็นรูปแบบของสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัท ซึ่งบริษัทกำหนดปริมาณผลผลิตที่ต้องการไว้ล่วงหน้า ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นมาจึงเป็นสินค้าที่บริษัทต้องการ ทำให้ลดปัญหาสินค้าล้นตลาด มีการกำหนดราคาซื้อขายไว้ล่วงหน้า ทำให้เกษตรกรมั่นใจได้ว่าราคาผลผลิตจะไม่ตกต่ำ กระบวนการผลิตก็เป็นไปตามที่บริษัทกำหนด ดังนั้นสินค้าที่ผลิตได้ย่อมเป็นไปตามที่บริษัทต้องการ โดยบริษัทอาจสนับสนุนปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิตแก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีความรู้ใหม่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าและมีคุณภาพมากขึ้น การทำเกษตรพันธะสัญญาจึงมีประโยชน์กับเกษตรกรและบริษัททำให้เห็นว่าระบบเกษตรพันธะสัญญาเป็นระบบที่ดี แต่จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย ในทางปฏิบัติพบว่ายังมีปัญหาข้อสัญญาไม่เป็นธรรมหลายประการ

1. ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของการทำเกษตรพันธะสัญญาคือปัญหาเรื่องอำนาจต่อรอง บริษัทมีอำนาจต่อรองที่เหนือกว่า สัญญาถูกทำขึ้นโดยบริษัทเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของสัญญาแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นสัญญาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่บริษัท เช่น กำหนดให้เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิต จากบริษัทเท่านั้นโดยอ้างว่าเพื่อให้ผลผลิตได้มาตรฐานตามที่บริษัทกำหนด โดย

บริษัทจะทำการหักราคาปัจจัยการผลิตที่บริษัทเป็นผู้กำหนดจากเงินที่เกษตรกรจะได้รับ เกณฑ์ในการคำนวณราคาผลผลิตให้เกษตรกร บริษัทก็เป็นผู้กำหนด เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองรายละเอียดในสัญญาได้เลย

2. ปัญหาเรื่องคุณภาพของปัจจัยที่ใช้ในการผลิต ปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรพันธะสัญญาจะแตกต่างกันไปตามประเภทของพืชหรือสัตว์ที่ทำเกษตรพันธะสัญญา กรณีของการทำเกษตรพันธะสัญญาการปลูกพืช ปัจจัยการผลิตที่ใช้ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี กรณีของการเลี้ยงสัตว์ต้องใช้ปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์สัตว์ อุปกรณ์ในการเลี้ยง อาหาร ยา วิตามิน เป็นต้น จากการศึกษาปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่าปัจจัยการผลิตที่บริษัทกำหนดให้เกษตรกรใช้ เช่น กรณีการเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ พบว่าบางครั้งพันธุ์สัตว์อ่อนแอไม่มีคุณภาพทำให้สัตว์ตาย อ่อนแอ ต้องใช้ยาในการรักษา เกษตรกรต้องจ่ายค่าพันธุ์สัตว์นั้น ทำให้เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายและขาดทุน อาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ไม่มีคุณภาพ เกษตรกรต้องจ่ายค่าอาหารสัตว์ในราคาปกติ แต่คุณภาพของอาหารไม่ได้มาตรฐาน ทำให้สัตว์ไม่เจริญเติบโตตามที่ควรจะเป็น ทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้ ทั้ง ๆ ที่ต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้นในการเลี้ยงดูแลสัตว์

3. ปัญหาเรื่องราคาของปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรพันธะสัญญา พบว่าบริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องใช้ปัจจัยการผลิตจากบริษัท โดยจะให้เกษตรกรนำปัจจัยการผลิตไปใช้ก่อนแล้วบริษัทจะหักราคาปัจจัยการผลิตจากเงินค่าตอบแทนการผลิตที่เกษตรกรจะได้รับ ราคาปัจจัยการผลิตถูกกำหนดโดยบริษัท เช่น กรณีของการเลี้ยงปลาในกระชังพบว่าอาหารปลาที่บริษัทนำมาให้เกษตรกรมีราคาแพงกว่าท้องตลาด 30 บาท ต่อกระสอบ ยาและเวชภัณฑ์สูงกว่าราคาตลาดร้อยละ 40-50 กรณีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนก็พบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาเกี่ยวกับปุ๋ยและสารเคมีราคาแพง กรณีการเลี้ยงสุกรพบว่าราคาอาหารแพงตลอดปี ซึ่งหากราคาปัจจัยที่ใช้การผลิตมีราคาสูงย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับน้อยลง เพราะรายได้ของเกษตรกรดูจากราคาผลผลิตที่ได้รับจากบริษัทหักค่าใช้จ่าย (ปัจจัยการผลิต) นั้นเอง

4. ปัญหาเรื่องเงินทุน การทำเกษตรพันธะสัญญาต้องมีการลงทุน เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง เกษตรกรต้องมีกระชังเป็นของตัวเอง การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน เกษตรกรต้องมีที่ดินและค่าใช้จ่ายในการเตรียมดิน การเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ เกษตรกรต้องมีโรงเรือนสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมาก เกษตรกรไม่มีเงินลงทุนจึงต้องกู้ยืมเงินมาลงทุน หากบริษัทเลิกประกอบกิจการหรือเลิกสัญญากับเกษตรกร เกษตรกรต้องชำระหนี้เงินและดอกเบี้ยที่กู้ยืมมาทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว บริษัทไม่ได้รับผิดชอบในเงินลงทุนนี้ด้วยเลย

5. ปัญหาเรื่องการรับภาระความเสี่ยงในการผลิตจากการทำเกษตรพันธะสัญญา พบว่าภาระความเสี่ยงทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง โรคระบาด ไฟไหม้และที่เกิดจากปัจจัย

การผลิตไม่ได้คุณภาพ ไฟฟ้าดับ มลพิษ การขโมยผลผลิต เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร

6. ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการรับซื้อผลผลิต บริษัทไม่มารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรตามที่กำหนดไว้ ทำให้เกษตรกรต้องให้อาหารสัตว์ ใช้แรงงานในการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ผลตอบแทนกลับลดลง เช่น กรณีของการเลี้ยงปลานิลในกระชัง การมาจับปลาเลยเวลาที่กำหนด ทำให้ปลาตัวใหญ่กว่าเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทคราดากรับซื้อโดยอ้างว่าปลาตัวใหญ่ไม่เป็นที่นิยม กรณีของการเลี้ยงไก่ บริษัทไม่มาจับไก่ในเวลาที่กำหนด เกษตรกรจึงต้องให้อาหารไก่ ต่อมาเมื่อบริษัทมาจับไก่พบอาหารในกระเพาะ จึงหักราคาไก่ที่ซื้ออ้างว่าเกษตรกรทำให้ไก่มีน้ำหนักมากขึ้น ทำให้เกษตรกรเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่ได้รับผลตอบแทนน้อย จึงไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร

7. ปัญหาเรื่องผลตอบแทน ในการทำเกษตรพันธะสัญญาทุกประเภท เกษตรกรต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้น ดูแลเอาใจใส่อย่างพิถีพิถัน เพื่อให้ผลผลิตออกมามีคุณภาพ เกษตรกรหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า แต่ปรากฏว่ากรณีของการเลี้ยงสัตว์ หากคำนวณค่าแรงงาน ค่าไฟฟ้า ค่าเสื่อมราคา ค่าปัจจัยการผลิตแล้ว เกษตรกรต้องขาดทุน ส่วนกรณีของการปลูกพืชก็มีรายได้น้อย

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่าการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ในทางที่ผิดกับหลักการทางทฤษฎี ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่สามารถนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ได้ เดิมประเทศไทยเคยนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ตอนที่เปิดการค้าเสรี โดยความตกลงทวิภาคี เพื่อขยายตลาดการส่งออกสินค้าเกษตร และหากสามารถขยายไปยังประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) ก็จะทำให้สามารถขยายตลาดสินค้าเกษตรของไทยได้อีกมหาศาล

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of South-East Asian Nation: SEAN) ได้ก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 (ค.ศ.1967) โดยผลของปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) ซึ่งถือได้ว่าเป็นธรรมนูญก่อตั้งสมาคม มีภาคีสมาชิกผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทย ส่วนประเทศบรูไนเข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 6 เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2527 ประเทศเวียดนาม เข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 7 คือ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2538 สมาชิกประเทศที่ 8 และ 9 คือ ประเทศลาว ประเทศสหภาพพม่า เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2540 และรับประเทศกัมพูชาเข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 10 เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2542 (Thanadsillapakull Lawan, 2011, p.47)

เหตุผลในการก่อตั้งอาเซียนเกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ภายหลังจากที่ประเทศในภูมิภาคนี้ได้รับอิสรภาพจากระบอบอาณานิคมแล้ว ได้เกิดภาวะ

ความไม่สงบภายในประเทศ เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวคือความยากจนขัดสนของประชาชน จึงเกิดขบวนการปฏิรูปสังคมภายใน โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งกำลังแผ่ขยาย อิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว จากสถานการณ์ดังกล่าวประเทศค่ายโลกเสรีนิยมจึงพยายาม ป้องกันและต่อต้านการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ยื่นมือเข้ามาให้ความ ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ทั้งทางทหารและอาวุธ ได้มีการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (The Southeast Asia Treaty Organization: SEATO) ขึ้น เมื่อ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 (ค.ศ.1954) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันป้องกันการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ แต่ในที่สุดก็ ต้องยกเลิกไปด้วยเหตุที่ไม่อาจจะมาปกป้องคุ้มครองได้ตลอดไป ทั้งเป็นการเบียดเบียนเป้าหมายที่จะ คงให้ภูมิภาคนี้ให้เป็นกลางและสงบสุขอย่างแท้จริง ในเวลาต่อมาสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ในสงคราม เวียดนาม ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นผลักดันให้ประเทศในภูมิภาคนี้หันมาพึ่งตนเองและพยายามที่จะ ร่วมมือกันโดยก่อตั้งองค์กรของตนเองขึ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาให้แต่ละประเทศมีความ เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี สร้างเสริมเสถียรภาพ ภายในประเทศ ปัญหาการก่อตั้งกลุ่มการเมืองและองค์กรเพื่อปฏิรูปสังคมก็จะหมดไปเป็นการปิด โอกาสการแทรกแซงจากภายนอก โดยเน้นความคิดและปลูกฝังค่านิยมในเรื่องภูมิภาคนิยม (Regionalism) และต่อต้านการเข้ามาแข่งขันของประเทศมหาอำนาจ (Big Power Rivalry) ความคิด ในการจัดตั้งองค์กรระดับภูมิภาคเพื่อความร่วมมือจึงเกิดขึ้น โดยมีการจัดตั้งสมาคมแห่งเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่า The Association of Southeast Asia (ASA) เมื่อ พ.ศ.2504 และสมาคม มาฟิลินโด (MAPHILINDO) เมื่อ พ.ศ.2506 แต่ไม่ประสบความสำเร็จและถูกยกเลิกไป ต่อมา ประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งทั้งห้าประเทศจึงนำเอาประสบการณ์ความร่วมมือทั้ง ASA และ MAPHILINDO มาพิจารณาปรับปรุงตลอดจนขยายขอบเขตความร่วมมือในภูมิภาคให้กว้างขวาง ขึ้นและได้ร่วมประชุมกันที่บางแสน ประเทศไทย และได้ร่วมลงนามในปฏิญญากรุงเทพ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ที่กรุงเทพฯ อาเซียนจึงถือกำเนิดขึ้นใน โอกาสดังกล่าว จากนั้นอาเซียนก็มีบทบาท ทางระหว่างประเทศและในทางระหว่างสมาชิกเองกับภายนอกอาเซียนด้วย (ลาวัณย์ ถนัดศิลป์กุล, 2538, หน้า 13-17)

นับตั้งแต่ก่อตั้งอาเซียนเมื่อ พ.ศ.2510 อาเซียนได้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญ หลายครั้ง ดังต่อไปนี้

1. เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA)
2. กรอบความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS)

3. กรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area: AIA)

4. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (ASEAN Industrial Cooperation: AICO)

5. ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

ในการประชุมผู้นำอาเซียนครั้งที่ 9 ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม พ.ศ.2546 ที่บาหลี ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการจัดตั้ง ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ.2020) ประชาคมอาเซียนนี้ประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillars) ได้แก่ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์, 2547)

ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ต้น พ.ศ.2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายใน พ.ศ.2558 (2015) เพื่อเร่งรัดการดำเนินการให้เร็วขึ้น (อภินิษฐ์ รอดประเสริฐ, 2553, หน้า 4)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้กำหนดแผนการดำเนินงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้โดยกำหนดไว้ในแผนงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) “โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้เสมือนอยู่ในประเทศเดียวกัน กระบวนการผลิตเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ โดยสามารถใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบและแรงงานจากหลายประเทศเพื่อนำไปใช้ในการผลิต ปราศจากอุปสรรคในด้านภาษีและมาตรการที่มีใช่อื่นๆ” (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 95) หากมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใน พ.ศ.2558 ที่จะถึงนี้ ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าสูงขึ้น รวมทั้งสินค้าเกษตรด้วย ซึ่งประเทศในกลุ่มอาเซียนมีผลผลิตทางการเกษตรอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หากไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่ดีมารองรับ การแข่งขันดังกล่าวทำให้ประเทศที่ผลิตผลผลิตทางการเกษตรต้องในกลุ่มเดียวกันต้องจำหน่ายผลผลิตในราคาถูกเพื่อจูงใจให้ประเทศผู้ซื้อซื้อสินค้าของตน ซึ่งทำให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ และประเทศที่ผลิตโดยใช้ต้นทุนสูง ก็จะไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตของตนได้ ทำให้เกษตรกรต้องเลิกผลิตผลผลิตทางการเกษตรเพราะขาดทุน แต่หากมีการนำระบบเกษตรพันธะสัญญาซึ่งจะมีการตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและเกษตรกรผู้ผลิตได้ตกลงกำหนดจำนวน ราคาสินค้าและคุณภาพของผลผลิตไว้ล่วงหน้าแล้ว ก็จะลดปัญหาการแข่งขันการค้าสินค้าเกษตรภายในภูมิภาค และลดความเสี่ยงในการผลิตให้กับเกษตรกรได้ ซึ่งการแข่งขันดังกล่าวไม่เป็นผลดีต่อประเทศสมาชิกอาเซียนเพราะแข่งขันผลิตแต่ได้กำไรน้อยหรือขาดทุน ไม่

คุ่มค่ากับการลงทุน อีกทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการตกลงทำเกษตรพันธะสัญญายังเป็นประโยชน์สำหรับประเทศสมาชิกอื่นในอาเซียนให้สามารถประมาณการผลิตสินค้าเกษตรในปริมาณที่เหมาะสมได้ ดังนั้นจึงควรศึกษาว่าจะนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างไร การขยายการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะเปิดโอกาสให้มีการส่งออกสินค้าเกษตรไปจำหน่ายยังประเทศในกลุ่มอาเซียนได้มากขึ้น เพราะประชาคมอาเซียนเป็นตลาดขนาดใหญ่ “ซึ่งมีประชากรเกือบ 570 ล้านคน จากสถิติการค้าระหว่างไทยกับอาเซียน เมื่อพ.ศ.2553 พบว่าไทยส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังกลุ่มอาเซียนมากที่สุด เป็นจำนวน 44,334 ล้านดอลลาร์ คิดเป็นร้อยละ 23 ของมูลค่าการค้าส่งออก” (ราชนนทร์ พจนสุนทร, 2554, หน้า 7) และจากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นว่าหากมีมาตรการทางกฎหมายที่ดีมารองรับการส่งออกสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรไทยสามารถแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ และมีรายได้เพิ่มขึ้น

ประเทศไทยมีสภาพภูมิประเทศเหมาะสำหรับทำการเกษตร สินค้าเกษตรเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นสินค้าที่ใช้ไปหมดไป ความต้องการสินค้าเกษตรจึงมีอยู่เสมอและต่อเนื่องไม่ขาดสาย เพราะมนุษย์ไม่สามารถขาดปัจจัยในการดำรงชีวิตได้ และเกษตรกรในประเทศไทยยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาสินค้าเกษตรไทยให้ก้าวหน้าอีกด้วย ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าจากการทำเกษตรกรรม ประกอบกับเหตุผลที่ว่าหากประเทศไทยมีผู้ประกอบการที่สามารถเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงประชาชนในประเทศแล้ว ก็เป็นหลักประกันได้ว่าประเทศไทยจะไม่ขาดแคลนอาหารไม่ว่าสภาพเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรก็ตาม จากทฤษฎีที่บอกว่าระบบเกษตรพันธะสัญญานั้น ถูกนำมาใช้เพื่อรักษาระดับการส่งออกและรักษาระดับราคาของสินค้า ระบบเกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ แต่ถูกนำมาใช้แล้วมีปัญหาในทางปฏิบัติ วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งชี้ให้เห็นว่าจะสามารถนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ได้อย่างไร และจะสามารถนำเครื่องมือดังกล่าวมาส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรไปในระดับภูมิภาคได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการทำเกษตรพันธะสัญญาและปัญหาความไม่เป็นธรรมของการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับเกษตรพันธะสัญญา

3. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวกับการนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้ในการส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาของประเทศไทย และศึกษาปัญหาการนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

5. เพื่อศึกษาหาข้อสรุป และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเพื่อนำระบบเกษตรพันธะสัญญาไปใช้ให้เกิดความเป็นธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรไปในระดับภูมิภาคภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

สมมติฐานของการศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย ทำให้ทราบว่าในทางปฏิบัติพบว่ายังมีปัญหาคือสัญญาไม่เป็นธรรมหลายประการ และยังไม่มีความมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากมีมาตรการทางกฎหมายที่ดีมาควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้เกิดความเป็นธรรม ก็จะทำให้ปัญหาที่มีอยู่หมดไป และสามารถนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มาช่วยเพิ่มพูนศักยภาพในการแข่งขันในระดับภูมิภาคได้จากการที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน และอาเซียนกำลังดำเนินการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใน พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) ที่จะถึงนี้ จะทำให้สามารถเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างเสรี ปราศจากอุปสรรคทางด้านภาษี และมาตรการทางการค้าที่มีใช้ภายใน ย่อมทำให้มีการแข่งขันด้านการส่งออกสูงขึ้น รวมทั้งการส่งออกสินค้าเกษตร เพราะประเทศในอาเซียนมีการผลิตสินค้าเกษตรอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หากมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาคือความไม่เป็นธรรมของเกษตรพันธะสัญญา และนำมาตรการทางกฎหมายดังกล่าวมาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรสามารถส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังประเทศอาเซียน โดยไม่ประสบปัญหาสินค้าเกษตรล้นตลาด ราคาตกต่ำ แม้จะมีสินค้าชนิดเดียวกันจากประเทศอื่นออกมาจำหน่ายในราคาถูกกว่าก็ตาม เกษตรกรก็จะมีความพร้อมที่จะแข่งขัน มีรายได้มากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้ผู้ศึกษาจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของเกษตรพันธะสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัทซึ่งประกอบธุรกิจจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตรว่าเป็นนิติกรรมสัญญาเป็นเอกเทศสัญญาในบรรพ 3 ได้แก่ ลักษณะซื้อขาย หรือลักษณะจ้างแรงงาน หรือลักษณะจ้างทำของ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ และศึกษาพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 ว่าจะสามารถนำมาควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้ได้รับความเป็นธรรมได้หรือไม่ ประกอบกับศึกษากฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียน แผนงานเกี่ยวกับการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เรียกว่าพิมพ์เขียวอาเซียน (AEC Blueprint) และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมของเกษตรพันธะสัญญา และนำมาตราการทางกฎหมายที่นำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้วย

วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ อันเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมของเกษตรพันธะสัญญา และนำมาตราการทางกฎหมายดังกล่าวมาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตร ซึ่งผู้ศึกษาจะได้ทำการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) แผนงานเกี่ยวกับการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เรียกว่าพิมพ์เขียวอาเซียน (AEC Blueprint) เป็นหลัก และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นผู้ศึกษาจะได้ทำการศึกษาดำรงกฎหมาย ตั๋วบทกฎหมาย บทความทางวิชาการ ในสาขานิติศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าในห้องสมุดของมหาวิทยาลัย และสถาบันอื่น ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการทำเกษตรพันธะสัญญาและปัญหาความไม่เป็นธรรมของการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี และหลักการของการทำเกษตรพันธะสัญญา
3. ทำให้ทราบกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ในการส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
4. ทำให้ทราบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมของการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย และศึกษาปัญหาการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
5. ทำให้ทราบถึงข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเพื่อนำระบบเกษตรพันธะสัญญามาใช้ให้เกิดความเป็นธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรไปในระดับภูมิภาคภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

นิยามศัพท์

เกษตรพันธะสัญญา หมายความว่า สัญญาต่างตอบแทนที่ทำขึ้นระหว่างเกษตรกรและบริษัท โดยการตกลงกันไว้ล่วงหน้า ให้เกษตรกรต้องทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้แก่บริษัทตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา

เกษตรกร หมายความว่า ผู้ประกอบอาชีพเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่อจำหน่าย

บริษัท หมายความว่า บริษัทซึ่งประกอบธุรกิจจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

สัญญา หมายความว่า ข้อตกลงระหว่างเกษตรกรและผู้ซื้อ ไม่ว่าจะทำด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร

ผลผลิตทางการเกษตร หมายความว่า พืช หรือสัตว์ ที่เกษตรกรผลิตขึ้นจากเกษตรพันธะสัญญา